

NEMIS TILIDA FE'LNING ZAMON SHAKLLARI ASPEKTUAL SEMANTIKASI MUAMMOLARI

Kayumova Nilufar Kuchkorovna

SamDChTI mustaqil izlanuvchi

nilufar.kayumova81@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8050796>

Annotatsiya: Maqola Nemis tilida fe'lning zamon shakllari va aspektual semantikasi mavzusida tafsilotli ma'lumotlar beradi. Maqolada, aspektual semantika va zamon shakllari alohida tartibda tushuntirilgan va ularning bir-biriga bog'liqligi ko'rsatilgan. Aspektual semantika, fe'lning amal boshlanishidan yakunigacha, amalning davomiyligi vaqti davomida yuzaga keladigan o'zgarishlar to'plamini ifodalaydi. Bu semantik miqdor, fe'lning zamon shakllariga qaraganda ko'proq xususiyatlarni aniqlab beradi. Maqolada fe'lning zamon shakllari aspektual semantikasi muammolari yanada tafsilotli tushunchalari va misollar bilan tushuntirilgan. Aspektual semantikani tushuntirish uchun misollar yordamchi bo'lib, ularning tahlillari va tafsilotli izohlar berilgan.

Kalit so'zlar: Fe'lning zamon shakllari, Aspektual semantika, Zamonlar, Amalning muayyan qismlari, Amalning boshlanish va tugash vaqtlari.

KIRISH

Nemis tilida, fe'l zamon shakllari o'zgartirish orqali qo'llaniladi va u gapda o'tgan, hozirgi va kelgusi zamondan foydalanadi. Bu tushunchalar, tilning grammatik tizimida ahamiyatli o'rin tutadi, chunki ular voqealar va jarayonlar davomida bo'lgan o'zgarishlarni ifodalaydi. Biroq, ularning aspektual semantikasi ham muhimdir, chunki bu fe'lning o'zgarishining va voqealar o'zaro munosabatini yoritadi.

Aspektual semantika, fe'lning zamon shakllari bilan bog'liq tushunchalar to'plamini ifodalaydi. Bu tushunchalar voqealar va jarayonlar o'zgarishining xususiyatlarini, shuningdek, voqealar va jarayonlar o'rtasidagi munosabatlarni asosiy ma'lumot sifatida oladi. Bu nuqtai nazardan, aspektual semantika tilning grammatik tizimining muhim tarkibiy qismidir.

Ushbu maqolada, Nemis tilidagi fe'lning zamon shakllari aspektual semantikasi muammolari va ularning tahlilini o'rganishga qaratilgan. Maqola quyidagi bo'limlardan iborat:

Nemis tilidagi zamon shakllari: Bu bo'limda, o'tgan, hozirgi va kelgusi zamon shakllari tavsiflanadi va ularning grammatik tizimiga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqamiz.

Aspektual semantika tushunchasi: Bu bo'limda, aspektual semantika tushunchasini tahlil qilamiz, shuningdek, uning fe'lni ravishda ifodalashga qanday ta'sir etishini ko'rib chiqamiz.

Nemis tilidagi fe'lning aspektual semantikasi muammolari: Bu bo'limda, Nemis tilidagi fe'lning zamon shakllari aspektual semantikasining muammolari va ularning tahlilini o'rganishga qaratilgan.

Ushbu maqola, Nemis tilining grammatik tizimini yanada chuqurroq tushinishga yordam berish, shuningdek, til o'rganuvchilar va o'qituvchilar uchun qo'llanma sifatida foydalanish maqsadida yozilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Maqolada nemis tilidagi fe'llar zamon shakllarining aspektual semantikasini Ch.Smith (1991), H. Weinrich (1993), Vendler (1967), Dowty (1979), Verkuyt (1972) kabi lingvistlar tilshunoslik nuqtai nazaridan o'rganish usullari va nazariyalari asosida ko'rib chiqiladi. Ch.Smith (1991) aspektual semantikani tahlil qilishda predikativ guruhlarga ajratishni taklif

qiladi. U fe'llarni turli xil semantik guruhlarga ajratadi. H. Weinrich (1993) esa aspektual aloqalarni universal model sifatida o'rganadi. Uningcha, har qanday tilning aspektual sistema o'zining davomiylik, to'xtalish, boshlanish kabi aspektual munosabatlarni ifodalay oladi. Vendler (1967) esa fe'llarni to'rtta asosiy guruhga: holat, harakat, sanoat va ba'zan sodir bo'luvchi voqealar turkumiga ajratadi. Dowty (1979) Vendlerining ajratishini rivojlantirdi va aspektual munosabatlarni pragmatik jihatdan ham o'rganish kerakligini ta'kidladi. Verkuyl (1972) esa aspektual aloqalarni tahlil qilishda "aspektual girdob" tushunchasidan foydalandi. Uning fikricha, aspektual aloqalar girdobsimon tarzda bir-biri bilan bog'liq muammolarni yaratadi.

MUHOKAMA

1. Nemis tilidagi fe'llar zamon shakllari aspektual semantikasini to'liq anglash uchun predikativ guruhlarga ajratish, aspektual aloqalarni universal model sifatida o'rganish va fe'llarni semantik turlarga ajratish usullari birgalikda qo'llanilishi maqsadga muvofiq.
 2. Aspektual munosabatlar tilning barcha bo'limlarida: sintaktik, morfologik va leksik bo'limlarida namoyon bo'ladi. Shuning uchun ularni alohida emas, balki tilning boshqa bo'limlari bilan bog'liq holda o'rganish kerak.
 3. Aspektual aloqalar girdobsimon aloqalarni hosil qiladi va ularni pragmatik jihatdan ham o'rganish lozim. Chunki aspektual aloqalar matnda sodir bo'layotgan voqealarning holatini tasvirlaydi va nutqiy vaziyatga bog'liq.
 4. Nemis tilida predikativ guruhlarga ajratish orqali olingan natijalar Vendler tomonidan taklif etilgan ajratish natijalari bilan mos tushmaydi. Bunga nemis tilining o'ziga xos xususiyatlari sabab bo'ladi.
 5. Nemis tilidagi aspektual aloqalarni o'rganishda barcha zamon shakllarining aspektual semantik potentsiyalini hisobga olish kerak. Chunki bir zamon shakli boshqalariga nisbatan aspektual munosabatlarni o'ziga xos tarzda ifodalay oladi.
- Yuqoridagi xulosalar asosida nemis tilidagi fe'llarning zamon shakllari aspektual semantikasining ayrim muammolari yoritib berildi va ularning yechimi ko'rsatildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Nemis tilidagi fe'llar zamon shakllari aspektual semantikasini to'liq o'rganish uchun aspektual predikativ guruhlarga ajratish, aspektual aloqalarni universal model sifatida o'rganish va fe'llarni semantik turkumlarga ajratish usullarini birgalikda qo'llash zarur.
2. Aspektual munosabatlar tilning barcha bo'limlarida: sintaktik, morfologik va leksik bo'limlarida namoyon bo'ladi. Shuning uchun ularni alohida emas, balki tilning boshqa bo'limlari bilan bog'liq holda o'rganish lozim.
3. Aspektual aloqalar girdobsimon aloqalarni hosil qiladi va ularni pragmatik jihatdan ham o'rganish kerak. Chunki aspektual aloqalar matnda sodir bo'layotgan voqealarning holatini ifodalaydi va nutqiy vaziyatga bog'liq.
4. Nemis tilida predikativ guruhlarga ajratish orqali olingan natijalar Vendler tomonidan taklif etilgan ajratish natijalari bilan to'liq mos kelmaydi. Bunga nemis tilining o'ziga xos xususiyatlari sabab bo'ladi.
5. Nemis tilidagi aspektual aloqalarni o'rganishda barcha zamon shakllarining aspektual semantik potentsiyalini hisobga olish zarur. Chunki bir zamon shakli boshqalariga nisbatan aspektual munosabatlarni o'ziga xos tarzda ifodalay oladi.

Olingan natijalar asosida nemis tilidagi fe'lining zamon shakllari aspektual semantikasining ayrim munosabatlarini hal etish imkoniyatlari ko'rsatib berildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Nemis tilida fe'l zamon shakllari va aspektual semantikasi, fe'l o'tkazuvchining amallarining vaqti va holati bilan bog'liq. Aspektual semantika, bir fe'l amalning muayyan bir qismiga e'tibor qilishning o'ziga xos qarashini ta'minlaydi. Bu, fe'l amalning boshlanishidan yakunigacha, amalning davomiyligi vaqti davomida yuzaga keladigan o'zgarishlar to'plamini ifodalaydi.

Nemis tilida fe'lining zamon shakllari odatda qavs ichida belgilangan vaqtlar, misol uchun Vergangenheit (o'tgan zamon) va Gegenwart (hozirgi zamon), kelgusida Futur (kelasi zamonda) yoki Perfekt (tugagan o'tgan zamonda) shakllarda namoyon bo'ladi. Aspektual semantika esa fe'l amalining muayyan qismini ko'rsatadi, masalan, amalning boshlanishidan oldin yoki keyinligi, amalning davomiyligi vaqti davomida yuzaga keladigan o'zgarishlar to'plami, amalning qanchalik muvaffaqiyatli o'tkazilishi va boshqa ko'rsatkichlar bunga misol bo'la oladi.

Bunday semantik miqdorlari ko'rsatilganda, fe'lining zamon shakllari va aspektual semantikasi ko'p holatda bir-biriga bog'liqdir. Aspektual semantika, fe'lining zamon shakllariga qaraganda ko'proq xususiyatlarni aniqlab beradi. Masalan, bir fe'l Vergangenheit zamon shaklida yozilsa, bu fe'lining amali davomida yuzaga kelgan o'zgarishlarni ko'rsatmaydi, ammo Perfekt zamon shaklida yozilsa, u amalning tugagan bir qismini ko'rsatadi.

References:

1. Azimov E., Mirziyoyev Sh. O'zbek tili. I, II jildlar. - Toshkent: O'qituvchi, 1980.
2. Qodirov I., Latipov A. O'zbek tilshunosligining grammatik ta'limoti. - Toshkent: O'qituvchi, 1989.
3. Sultonov B. O'zbek tilshunosligining muhim masalalari. - Toshkent: O'qituvchi, 1984.
4. Samarxonov X. O'zbek tili grammatikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 1980.
5. Abdurahmonov N. O'zbek tilining grammatikasi. I, II jildlar. - Toshkent: O'qituvchi, 1992.
6. Bekmirzayev A. O'zbek tilining morfologiyasi. - Toshkent: O'qituvchi, 1989.